

Az MTA Könyvtára kiadói tevékenysége

Az MTA Könyvtára hagyományos könyvtári funkciói, szolgáltatásai mellett tudományos műhelyként és kiadóként is működik. A mintegy három évtizedes kiadói tevékenység eredményei részben különböző sorozatokban látnak napvilágot, részben sorozaton kívüli kötetekben és periodikus kiadványokban. Az MTA Könyvtára kiadói tevékenységének meghatározója az akadémiai jelleg. Ennek jegyében a kiadványok tematikáját az állományfeltárás, a széles körű információszolgáltatás, az Akadémia és könyvtára története, a nemzeti múlt értékeinek publikálása határozza meg. Az MTA Könyvtára kiadói szerepében az intézmény szolgáltató és alkotó tevékenysége ötvöződik.

A Magyar Tudományos Akadémia több mint másfél évszázados múltra visszatekintő könyvtárának közel kétmillió állománya – amely modern és muzeális könyveket, ösnyomtatványokat, páratlan gazdagságú folyóirat-gyűjteményt, tudóshagyatékokat, kéziratgyűjteményeket ölel fel – olyan gazdag információforrás, amelynek kiaknázása megkívánja, hogy a feltárás túllépjen a hagyományos könyvtári kereteken. Ez a törekvés – párosulva az ezzel a tudományos anyaggal dolgozó munkatársak szakmai igényével – vezetett ahhoz, hogy az MTA Könyvtára a szokásos könyvtári funkciók mellett tudományos műhelyként [1] és kiadóként is működjék.

Az MTA Könyvtára mintegy három évtizedes kiadói tevékenysége [2] során arra törekedett, hogy történetileg kialakult, s folyamatosan gyarapodó állományát ne csak megőrizze, hanem a korszerű feltáráson kívül a publikálás lehetőségét is megragadva tegye a kutatás számára könnyebben hozzáférhetővé az állományban rejlő filológiai értékeket, forrásanyagokat.

Az MTA Könyvtára kiadványait különböző sorozatokban teszi közzé. Legrégibb sorozata az 1956-ban indult, ma már a 100. kötethez közeledő **Közlemények** c. sorozat, melyben tudománytörténeti, forrásfeltáró, az Akadémia és könyvtára történetével kapcsolatos kötetek látnak napvilágot. A **Kézirattár Katalógusai** c. sorozat kötetkatalógusok formájában tárja fel a kézirattár egyes állományrészeit. A 19. kötetnél tartó sorozat 1968-ban indult. Ehhez a sorozathoz hasonlóan a **Keleti Tanulmányok** a könyvtár keleti gyűjteményének a publikációs fóruma. E témakörhöz csatlakozik a **Budapest Oriental Reprints** c. sorozat, amely a Körösi Csoma Társasággal közös kiadásban régi, de mai szakmai érdeklődésre is számot tartó orientalisztikai tárgyú kiadványok reprintjét teszi közzé. A hagyomány és korszerűség összekapcsolásának jegyében született 1981-ben az **Informatika és Tudományelemzés** c. sorozat, amelynek az 1. kötetéhez írt előszavában **Szentágothai János**, az MTA akkori elnöke azt írta, hogy e sorozat

megindításával az illetékesek "...az Akadémia hagyományaihoz méltó és társadalmi méretben nagy fontosságú fejlődést indítanak meg" [3].

Ezeket a sorozatokat egészítik ki a kulturális emlékeink feltárása nevű kutatási főirány és a szocialista országok nemzetközi társadalomtudományi információs együttműködése keretében megjelenő monografikus kötetek, továbbá különböző dokumentációs folyóiratok (*Analecta Linguistica* és *ECSSID Bulletin*).

A következőkben a teljesség igénye nélkül, néhány kiragadott munka bemutatásával kívánjuk jellemezni a könyvtár kiadói tevékenységét.

Állományfeltáró kiadványok

A könyvtár – mint kiadó – állományfeltáró tevékenysége olyan hagyományokra épül, amit többek között *Hellebrant Árpád*, *Heller Ágost* [4] és mások alapozták meg. Legnagyobb számban ugyan a kéziratár hagyatékait, levelezésgyűjteményeit feldolgozó katalógusok láttak napvilágot, de egyéb gyűjteményrészekre is kiterjedt ez a munka. E kötetekben becses irodalomtörténeti értékeket dolgoztak fel, mint pl. **Vörösmarty Mihály** levelezése, az **Arany János**-gyűjtemény, a **Goethe**-gyűjtemény, **Kosztolányi Dezső**, **Szabó Lőrinc** hagyatéka, **Fülep Lajos** kéziratjai; a szerkesztés **Csanak Dóra**, **Sárárn Györgyi** és **Marth Hildegard** munkája. Művelődéstörténeti, könyvészeti jelentőségűek a **Csapodi Csaba** által összeállított katalógusok a **Magyar Codexek** elnevezésű gyűjteményről, valamint a latin és görög kódexeket tartalmazó állománytestről. Tudománytörténeti érdekesség a **Bolyai**-gyűjtemény leírását tartalmazó kötet vagy az MTA Könyvtára 1831–1949 közötti működésének iratanyagát (RAL) rendszerező összeállítás; mindkettő **Fráter Jánosné** munkája. **Terjék József** az MTA Könyvtárában lévő **Körösi Csoma**-dokumentumok, valamint a tibeti kéziratgyűjtemény, **Apor Éva** a **Vámbéry**-hagyaték perzsa kéziratának feldolgozását adta közre. **Büky**

Bélané szerkesztésében jelent meg 1973-ban az MTA Könyvtára gazdag, mintegy 150 évre visszatekintő cserekapcsolatainak eredményeként kialakult páratlan értékű folyóirat-gyűjteményéből a kurrens külföldi periodikus kiadványok jegyzéke. 1988 őszén, az új könyvtárépület felavatásának tiszteletére jelent meg **Évszázadok kultúrája a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában** címmel egy illusztrált album, izelítőt adva a könyvtár történetéből, értékeiből, egyedülálló kincseiből.

Ezek az átfogó jellegű köteteken kívül több olyan írás is született, amely a könyvtár állományának egy-egy kis részletét teszi nagytárrá. Ilyen többek között *Bendefy László* kartográfiatörténeti írása *Mikoviny Sámuel* megyei térképeiről, különös tekintettel az MTA Könyvtárában található térképekre, *Körmeny Kingának* a *Kanuz*-hagyaték kódextöredékeit tárgyaló munkája vagy *Kakuk Zsuzsának* a *Kunos Ignác* hagyatékában található néprajzi anyagokra épülő kutatási eredményeit közlő kötet.

Az állományfeltáró törekvések olyan, nemzetközi együttműködésen alapuló konkrét eredményekhez vezettek, mint pl. az Union Académique Internationale égisze alatt a CNRS (Paris), az Izraeli Akadémia (Jeruzsálem) és az MTA Könyvtára közötti szerződés értelmében előállított *Index of Jewish Art* c. munka három kötete, melyek a könyvtár állományában lévő *Kaufmann*-gyűjtemény illuminált kéziratának az ikonográfiáját adják közre *G. Sed-Rajna* és *B. Narkiss* szerkesztésében. Ilyen példa továbbá a leideni Brill-cég és az MTA Könyvtára közös kiadásában 1986-ban megjelent *Goldziher Ignác*-levelezés *Simon Róbert* gondozásában.

Információs folyóirat

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának a Magyar Tudományos Akadémiáról szóló 1960. évi 24. számú törvényerejű rendelete, valamint az akadémiai alapszabályoknak az 1960. évi közgyűlésen módosított szövege arra kötelezte az Akadémiát, hogy megszervezze, irányítsa és összehangolja "az elméleti és kísérleti alapú kutatások, valamint az alkalmazott tudományok körében folytatott elvi jellegű kutatások" menetét, és vegyen részt a tudományos kutatások összességének "országos irányításában és egybehangolásában". Az Akadémia ezt követően könyvtára speciális gyűjtési területévé tette a tudományos kutatás tervezésének, igazgatásának és szervezésének nemzetközi irodalmát [5]. Az Akadémia akkori főtitkára, *Erdei Ferenc* felismerte, hogy a hatvanas évek fordulójára a magyarországi kutatás létszámában, szervezetében ipari méretűvé vált, s a kutatás vezetői, szervezői számára igen fontos az idevágó külföldi tapasztalatok minél szélesebb körű megismerése. E feladat ellátására hozta létre *Szalai Sándor* akadémikus aktív közreműködésével a *Tájékoztató a tudományos kutatás tervezésének, igazgatásának és szervezésének nemzetközi irodalmáról* c. időszaki kiadványt 1961-ben. Az MTA elnökségi

állásfoglalása értelmében a folyóirat célja, hogy "Akadémiánk tagjai, valamint az egész akadémiai kutatóhálózat és igazgatási apparátus, továbbá a magyar tudományos élet vezető és irányító szervei számára évente hatszor megjelenő kiadvány alakjában folyamatos dokumentációt nyújtson" [6].

Kezdetben a folyóirat lelke, szinte egyszemélyes "szerzőgárdája" *Szalai Sándor* volt, majd a könyvtár tájékoztatói és bibliográfiai osztályának átalakításával és kifejlesztésével lassan valódi szerkesztőség jött létre, amely azonban továbbra sem nélkülözhetette külső szerzők segítségét. 1964-ben a folyóirat címe **Tudományszervezési Tájékoztató**-ra tömörült. Felépítése, szerkezete a kezdeti évek óta gyakorlatilag változatlan: átfogóbb témákról szemle-cikkeket, rövidebb lélegzetű figyelőcikkeket, friss hírtanyagot és nemzetközi szakbibliográfiát közöl. Az idők folyamán a magyar kutatásszervezési és tudománypolitikai tapasztalatok felhalmozódásával a dokumentációs jelleg megőrzése mellett érdeklődési köre bővült. *Erdei Ferenc* 1970-ben a következő témakörök fontosságát hangsúlyozta: a tudomány és a gyakorlat kapcsolata, a kutató helye a társadalmi munkamegosztásban, a tudomány keresleti és kínálati oldala, a társadalomtudományok és a természettudományok kapcsolata, a szubjektív személyi tényező, a tehetség szerepe, a tudomány szabadsága, az ösztönzés, a tudományos közélet, a kutatóhely szervezeti problémái, a kutatóhelyek irányítása, a kutatások tervezése és elbírálása, együttműködés a kutatásban [7]. A máig is érvényes program megvalósításában mind nagyobb szerepet vállalnak a kutatásszervezés és a tudománypolitika hazai szakemberei.

Az 1983 óta **Kutatás-Fejlesztés** című, formátumot is változtatott folyóiratnak 28 év alatt 169 száma jelent meg, s 868 szemle-cikket, 2082 figyelőcikket és csaknem 53 000 bibliográfiai tételt közölt (1. ábra). A szerzők között szerepel *Bognár József*, *Boross Zoltán*, *Csomó István*, *Erdei Ferenc*, *Farkas János*, *Kónya Sándor*, *Kulcsár Kálmán*, *Láng István*, *Magyar Beck István*, *Páris György*, *Szalai Sándor*, *Szántó Lajos*, *Tétényi Pál*, *Vámos Tibor*, *Vas-Zoltán Péter*, *Vásárhelyi Pál*, *Vekerdi László*, hogy csak néhányat említsünk a hosszú névsorból. A folyóirat olvasói Magyarországon az elsők között értesülhettek a Parkinson-féle törvény kiváltotta vitáról (1961. 1–2. sz.), *Wigner Jenőnek* a tudomány fejlődését, kilátásait és veszélyeit illető nézeteiről (1965. 1. sz.), *Norbert Wiener* *God and Golem, Inc.* c. nagy port felvert könyvéről (1969. 1. és 2. sz.). A tájékoztató beszámolt az OECD washingtoni konferenciájának megállapításairól a gazdasági fejlődés és az oktatásügy összefüggéseiről (1963. 1. és 2–3. sz.), valamint a tudománynak a gazdasági fejlődésben játszott szerepéről folytatott UNESCO-vitáról (1964. 1. sz.). A tudományos kutatás új irányai és a kutatások következményei iránti érzékenységet példázza *A gépi fordítás perspektívája* (1968. 2. sz.), *A szociolingvisztika* (1975. 1. sz.), az Empirikus kutatások a tudományszociológiában c. *Farkas János*-cikk

1. ábra

(1980. 2. és 3–4. sz.), Vámos Tibor írása Kibernetika: az értelem határain címmel (1984. 2. sz.), vagy az amerikai Sara Fine Az új technikák lélektani és szociológiai hatásai c. írása (1987. 3–4. sz.), valamint Vinkler Péter dolgozatai a tudományometriáról, a bibliometriai módszerekkel történő kutatásértékelésről (1984. 1. és 6. sz., 1987. 5. sz., 1988. 1. és 5. sz.). A világ különböző régiói és országai tudományos életének bemutatása a folyóirat elsődleges feladata volt és maradt, de természetesen helyet kaptak a magyar kutatóintézetek életéről, irányítási problémáiról szóló cikkek (Erdei Ferenc: Tíz év szervezési tapasztalatai az Agrárgazdasági Kutatóintézetben. 1967. 1. sz., Bognár József: Törekvések, elgondolások és problémák egy közgazdaságtudományi műhely irányításában. 1977. 2. sz., Kulcsár Kálmán: Intézetirányításról – szubjektíven. 1979. 1. sz.), a kutatásfinanszírozás, a kutatásértékelési törekvések ismertetése (A kutatás feladatok szerinti finanszírozása egy komplex kutatóközpont – a KFKI – működésének tükrében. 1972. 2. és 3–4. sz., A Központi Fizikai Kutatóintézet anyagi és erkölcsi ösztönzési rendszere. 1973. 1. sz., A tudományos kutatómunka eredményeinek értékelési módszere az MTA Központi Kémiai Kutatóintézetében. 1984. 1. sz., A tudományos munka értékelése és ösztönzése a Szegedi Biológiai Központban. 1987. 6. sz.). 1963-tól rendszeresen megjelennek a magyar kutatási statisztika legfrissebb adatai, 1968 óta pedig Grolmusz Vince saját számításával kiegészítve értékelni is igyekszik a kutatás helyzetének alakulását. Az Akadémia múltja és jelene szintén foglalkoztatja a folyóirat szerzőit: N. Szabó József a felszabadulás

utáni évek történetét dolgozta fel korabeli sajtóanyagok alapján (1988. 2. sz.), Kónya Sándor a bizottsági hálózat struktúráját és összetételét elemezte (1974. 3–4. sz.).

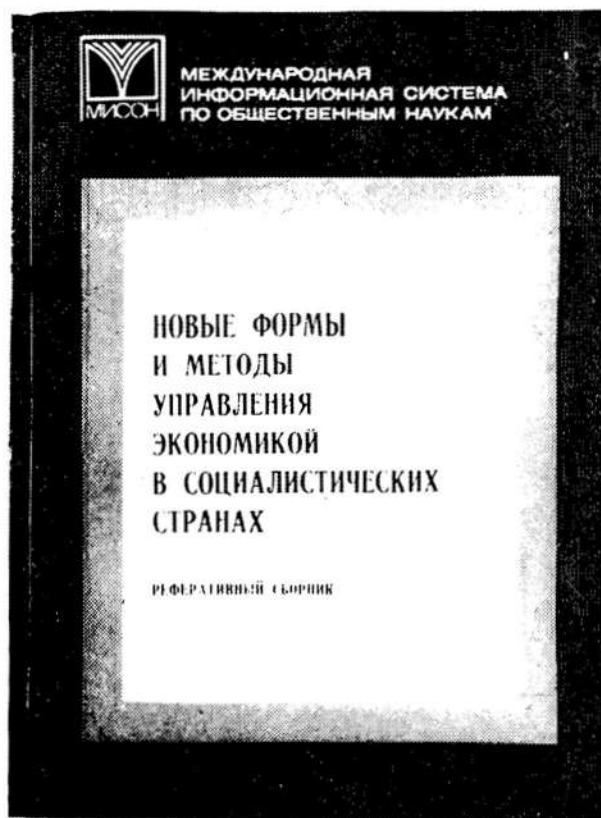
A Kutatás-Fejlesztés "Bibliográfia" rovata a könyvtár kurrens, hazai és külföldi periodikagyűjteményére épül. A szerkesztőség munkatársai mintegy 400 időszaki kiadványt figyelnek rendszeresen. A Kutatás-Fejlesztés érdeklődési területéhez tartozó cikkekről bibliográfiai címfelvétel készül. E munka melléktermékeként 1982-től személyre szóló témafigyelés keretében a tömör ismertetéssel ellátott címanyagot havonta megkapják a megrendelők. (Egy-egy téma figyelése évi 800 Ft-ba kerül.)

A Kutatás-Fejlesztés évente hatszor (a 3–4. szám összevontan), 800 példányban jelenik meg. Előfizetési ára egy évre 300 Ft.

Információs kiadványok nemzetközi kooperációban

Az MTA Könyvtára tevékenyen közreműködik nemzetközi információs kiadványok szerkesztésében és kiadásában.

A szocialista országok tudományos akadémiai részvételével 1976-ban létrehozott Nemzetközi Társadalomtudományi Információs Rendszer (MISON)

2. ábra

nemzeti szerveként az MTA Könyvtára közreműködik a szervezet kiadói tevékenységében, információszolgáltatásainak létrehozásában és hasznosításában. A MISON információs kiadványainak (referáló témakötetek, bibliográfiák, konferenciák anyagát tartalmazó kötetek) célja, hogy tájékoztassanak a társadalomtudományok aktuális kérdéseiről, a szocialista országok társadalmát érintő új fejleményekről és tendenciákról (2. ábra). A rendszer létrejötte óta megjelent mintegy száz témakötet hosszabb referátumok, de egyre inkább átfogó szemletanulmányok formájában tekinti át az adott témakör szakirodalmát. Néhány kiragadott sorozatcím: Társadalmi és gazdasági változások a szocialista országokban, A szocializmus politikai rendszere, A társadalom szellemi élete és fejlődési tendenciái, A tudományos-műszaki fejlesztés meggyorsításának társadalmi-gazdasági tényezői.

Az évente megjelenő kb. 10–12 referáló, bibliográfiai stb. kötetet felváltva szerkesztik a nemzeti szervek a MISON vezető szerve, a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Társadalomtudományi Intézete (INION) támogatásával és fővállalkozásával. Az MTA Könyvtára gondozásában legutóbb a MISON III. tudományos konferenciájának (Budapest, 1985) előadásai jelentek meg gyűjteményes kötetben **A tudományos információ szerepe a társadalomtudományok társadalmi-gazdasági és ideológiai funkciójának megvalósításában** címmel.

A bibliográfiai sorozatok közül említést érdemel a Szocialista társadalom fejlesztésének társadalmi-gazdasági problémái, A társadalomtudományok módszertani kérdései, A szocialista országok tudósainak közös munkái, de megjelennek sorozaton kívüli kötetek is pl. a mongolisztikai kutatásokról, a gazdasági, kulturális együttműködésről. A MISON-kiadványok közül a magyar érdeklődők leginkább a bibliográfiai köteteket használhatják gazdag, annotált címanyaguk miatt.

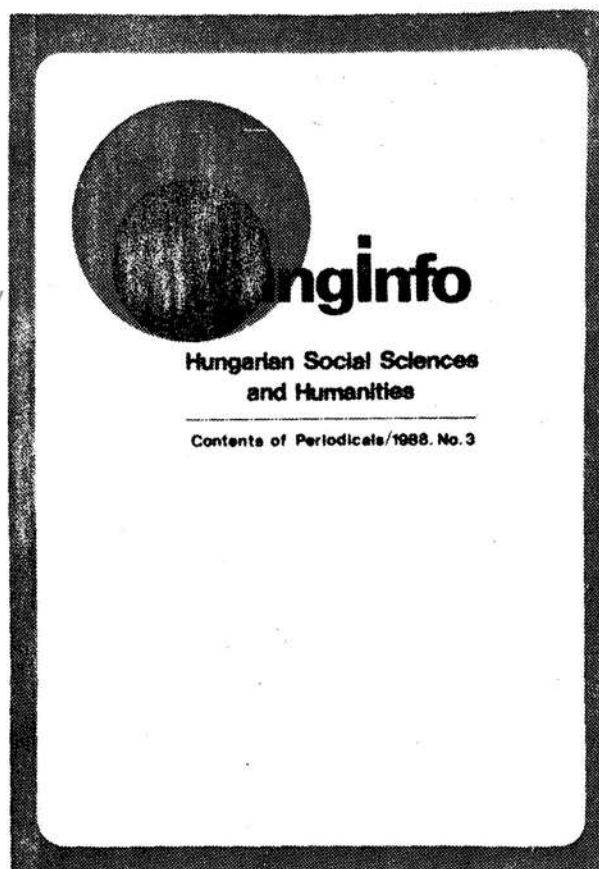
A MISON-kiadványok között említést érdemel egy hasznos vállalkozás, mégpedig a MISON nemzeti szervei által nem KGST-tagországból beszerzett kurrens periodikumok jegyzéke. Ez az évente aktualizált lelőhelyjegyzék alfabetikus és szak szerinti változatban készült el, s folyik az egész címanyag számítógépes adatbázissá való fejlesztése. Ez a program csatlakozik a MISON legnagyobb vállalkozásához, az Automatizált Információs Rendszerhez. A MISON központi adatbázisa Moszkvában több mint 700 ezer nemzetközi társadalomtudományi bibliográfiai tételt tartalmaz, s az MTA Könyvtárából is online hozzáférhető (nem minden technikai segítség nélkül) és SDI, retrospektív vagy egyéb szolgáltatás megszervezését teszi lehetővé. Az Automatizált Információs Rendszer az üzemszerű szolgáltatások mellett (használatukhoz orosz nyelvismeret szükséges) jelentős fejlesztési munkákat is végez, különös tekintettel a hálózati információs technológia, a nyelvi eszközök, a helyi személyi számítógépes bibliográfiai adatbázisok képzése, a primer szakirodalmi források továbbítási lehetőségeinek kutatása terén [8].

ECSSID Bulletin	
INFORMATION ON THE EUROPEAN COOPERATION IN SOCIAL SCIENCES INFORMATION AND DOCUMENTATION	Volume 10 Number 3 4/16 171 1988
CONTENTS	
ECSSID and its relationship to the general aims and activities of the Vienna Centre for East-West Studies	3
ECSSID's Central Conference: The Role of Social Science Information in Knowledge Creation Programme from a Miller Meeting at Ashgate	10
Introducing ECSSID Referential Points The British Library Document Supply Centre	20
Publications	25
Announcements	30
<p>ECSSID Bulletin is published by the Library of the Hungarian Academy of Sciences (Budapest) on behalf of the Publisher</p> <p>News material and other contributions are to be submitted in English to the Chief Editor, Library of the Hungarian Academy of Sciences, H-1381 Budapest, P.O. Box 17</p> <p>ISSN 0138 3889</p>	<p>INTERNATIONAL SOCIAL SCIENCES COUNCIL EUROPEAN COORDINATION CENTRE FOR RESEARCH AND DOCUMENTATION IN SOCIAL SCIENCES</p> <p>ADDRESS: GRIFFINBERGSTRASSE 2 P.O. BOX 874 A-1011 VIENNA, AUSTRIA. TELEPHONE: 521233 CABLES: COUNCILS VIENNA</p>

3. ábra

Az MTA Könyvtára közreműködik a "Bécsi Központ" (Vienna Center) egyik programjában, az Európai Társadalomtudományi Információs és Dokumentációs Együttműködésben (European Cooperation in Social Sciences Information and Documentation = ECSSID). E program keretében több kötet jelent meg folyamatban lévő kutatásokról (pl. **A technika hatása a társadalomra, A nők változó szerepe a társadalomban, Békekutatások**), de foglalkoznak az ún. szürke irodalom kérdéseivel is. Az ECSSID tájékoztatóját **ECSSID Bulletin** címmel az MTA Könyvtára gondozza és adja ki (3. ábra). A MISON–ECSSID közös kiadvány a **Selected Bibliography on Social Sciences in Socialist Countries** c. angol nyelvű annotált bibliográfia, amelynek eddig két kötete látott napvilágot (a 3. kötet megjelenése a közeljövőben várható), s az 1978-tól megjelent legfontosabb társadalomtudományi munkákról ad tájékoztatást elsősorban a nyugat-európai szakembereknek.

Új keletű vállalkozás az évente négyszer megjelenő **HungInfo. Hungarian Social Sciences and Humanities. Contents of Periodicals** c. dokumentációs folyóirat, amely régi hiányt pótolva elsősorban a külföldi érdeklődőket informálja a magyar társadalom- és humán tudományok területén megjelent cikkanyagról a folyóiratok tartalomjegyzékeinek angol nyelvű közreadásával (4. ábra). A folyóirat kiadása a külföldi érdeklődő számára másolat-szolgáltatással párosul. Hasonlóképpen "current contents" jellegű kiadvány az **Analecta Linguistica** c.

4. ábra

folyóirat az *Akadémiai Kiadó* és *John Benjamins B. V.* (Amsterdam) kiadásában, az MTA Könyvtára szellemi hozzájárulásával.

Egyéb információs kiadványok

A kiadói tevékenység tükrözi az intézmény elméleti és gyakorlati munkáját is. Az **Informatika és Tudományelemzés** c. sorozat a számítógépes technika lehetőségeit felhasználva különböző tudomány-metriai vizsgálatoknak ad publikációs fórumot. A gyakorlati hasznosításra szánt kötetek mellett *Braun Tibor* és *Bujdosó Ernő* munkái a scientometria elméleti problémáival foglalkoznak. *Rózsa György* angol nyelvű, sorozaton kívül megjelent kötete az információgazdálkodás, a hazai és nemzetközi információszolgáltatás kérdéseire keresi a választ.

A könyvtár kiadói politikája előszeretettel támogatja a különböző adattárak, bibliográfiák, kézikönyvek, azaz az információs munka fontos segédeszközeinek megjelentetését. Ilyen alapvető segédlet a *Domsa Károlyné* és *Darabos Pál* szerkesztette **Index** három kötete, melyek az Akadémiai Értesítő és a Magyar Tudomány repertorizálásával az Akadémia 1840–1970 közötti időszakának történeti, szervezeti, működési, tudománypolitikai, személyzeti kérdéseit dolgozzák fel, s teszik lehetővé a gyors tájékozódást.

Fekete Gézáné szerkesztette **A Magyar Tudományos Akadémia tagjai 1825–1973** című kötetet, amely az Akadémia magyar és külföldi tagjainak életrajzi adatait, az akadémiai tagságokra, tisztségekre vonatkozó információkat tartalmazza. Egy alap- és két pótkötetben jelent meg a megvédett kandidátusi és nagydoktori disszertációk szakrendbe sorolt címanyaga 1953-tól kezdődően. Hasznos könyvészeti segédkönyv volt a maga idejében *Moravek Endre* több kötetben kiadott acronimagyűjteménye (**Vocabularium abbreviaturarum bibliothecarii**).

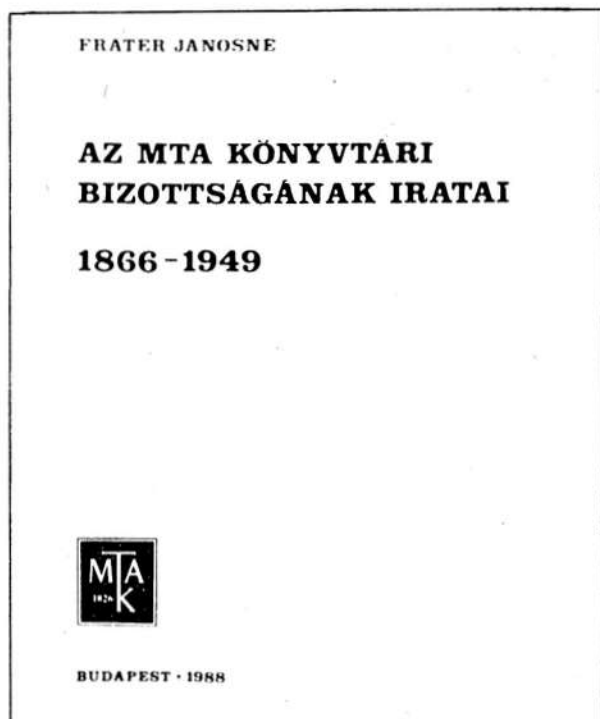
A különböző témakörökben megjelent bibliográfiák közül egyik legjelentősebb vállalkozás a *Vitályos László* és *Orosz László* vezetésével készült **Ady-bibliográfia**, mely nemcsak Ady Endre műveit tartalmazza, hanem 1977-ig bezárólag az Ady-irodalmat is; e munka folytatása a közeljövőben megjelenik. *Kakuk Zsuzsa* gyűjtése az 1945 és 1974 közötti magyar turkológiai irodalom szakbibliográfiája. Több aktuális kérdéshez kapcsolódó bibliográfia jelent meg az 50-es és 60-as években: az atomenergia békés felhasználásáról, a radioaktív izotópokról, az Ázsiára, Afrikára vonatkozó magyar szakirodalomról, a magyar kémiai, biológiai és orvosi szakirodalom külföldi referáltságáról stb.

Történeti kiadványok

Az MTA Könyvtára feladataiból, működésének akadémiai jellegéből következnek azok a monográfiák, melyek az Akadémia és könyvtára több mint másfél évszázados történetével foglalkoznak.

Az MTA Könyvtára történetéről, múltjáról, jelenéről és jövőjéről szól *Rózsa György* írásainak gyűjteménye **"Tudományok és művészségek szerepéről..."** címmel. Ebből a munkából kirajzolódik a nagy múltú intézmény történeti fejlődése, sokrétű tevékenysége és az új feladatokra való felkészülése. A könyvtár 150. évfordulójára két gyűjteményes kötet látott napvilágot; az egyik **Fejezetek a 150 éves Akadémiai Könyvtár történetéből** címmel, a másik a keleti gyűjteményről szól, **Jubilee volume of the Oriental Collection** cím alatt. A könyvtár történetét, szervezetét, működését, használatát mutatják be azok a gazdagon illusztrált kötetek, melyek 1961-ben, illetve 1976-ban jelentek meg: az **MTA Könyvtára 1826–1961** és az **MTA Könyvtára 1826–1976**. A könyvtárnak mint szellemi közegnek a történetéhez adalék az a bibliográfia, mely munkatársaink 1950 és 1975 között publikált szakirodalmi munkásságát gyűjtötte össze.

Fráter Jánosné forráskiadványai alapvető jellegűek a könyvtár történetére vonatkozóan. A már említett könyvtári iratok rendszerezése mellett összeállította az 1831–1949 között működő könyvtári alkalmazottak bibliográfiáját részint történeti összefoglalásban, részint életrajzi felsorolásban, valamint közzétette a Könyvtári Bizottság válogatott iratanyagát 1866. évi megalakulásától kezdve 1949-ig (5. ábra).

5. ábra

A kiadványok sorában szép számmal kaptak helyet az Akadémia történetét tárgyaló publikációk. *Gergely Pál* a nagy értékű, a könyvtári gyűjtemény szempontjából is igen jelentős **Vigyázó-örökség** történetét írta meg. A témával összefügg a rákoskeresztúri egykori **Podmaniczky-Vigyázó-kastéllal** foglalkozó kötet, *Bibó István* munkája. *Rózsa György* művészettörténész egy gazdagon illusztrált kötetet jelentetett meg az Akadémia palotájáról (új Divald*), az akadémiai székház építéstörténetéről és a benne több mint egy évszázad alatt összegyűlt képzőművészeti értékekről. Egy faksimilekötet **Arany János** akadémiai kézírataiból, főttkári irataiból ad válogatást. *Szántó György Tibor* az akadémiai könyv- és folyóiratkiadás történetéből villant fel fejezeteket. *Fráter Jánosné* összefoglaló munkát tett közzé **A Magyar Tudományos Akadémia állandó bizottságai 1854-1949** címmel; ebben az akadémiai levéltárban őrzött dokumentumok alapján összegezi a bizottságok munkájának rövid történetét, a rá vonatkozó nyomtatott és kézíratos források feltüntetésével. *Fekete Gézáné* állította össze legutóbb **Az Akadémia 1831-1858 között alapított jutalomtételei** c. kötetet, amely az egyes jutalmak, pályázatok történetét, a jutalmazott műveket, a jutalmazott művek bírálati anyagát tárja fel nyomtatott és kézíratos források alapján.

Az MTA Könyvtára kiadói tevékenységének ismeretetéséből nem hiányozhatnak azok a kiadványok, amelyek az egyik országos kutatási főirányhoz kap-

* A Magyar Tudományos Akadémia palotája és gyűjteményei. Magyarázó kalauz. Szerk.: Divald Kornél. Budapest, 1917. 143 p.

6. ábra

csolódnak (6. ábra). 1983 elején kezdődött meg a "Kulturális és történelmi emlékeink feltárása, nyilvántartása és kiadása" elnevezésű, az MTA és a Művelődési Minisztérium közös irányítása alá tartozó kutatási főirány programjának a végrehajtása. *Klanczay Tibor* akadémikus, a főirány programtanácsának az elnöke a *Magyar Tudomány* [9] hasábjain számolt be a program létrejöttének körülményeiről, terveiről és problémáiról. A problémák között hangsúlyozottan említi, hogy "...e pillanatban a legnehezebb kérdés a publikációval kapcsolatos". Ennek a problémának a megoldásában segített az MTA Könyvtára. A két fél közötti együttműködési szerződés alapján a könyvtár vállalta a feltárt forrásanyagok közzétételét. A kiadványprogram keretében közel 20 kötet jelent meg. Köztük tudománytörténeti, művelődéstörténeti forrásmunkák, mint pl. **Bél Mátyás** kézíratos hagyatékának katalógusa *Szelestei Nagy László* szerkesztésében, *Varga András*nak a magyarországi magánkönyvtárakról szóló kötetét vagy a *Monok István* szerkesztette munka a partiumi könyvesházakról. *Staud Géza* háromkötetes nagy vállalkozását **A magyarországi jezsuita iskolai színtételek forrásai** címmel publikálta. Több néprajzi forráskiadvány hagyta el a nyomdát, így *Pócs Éva* **Magyar ráolvasások** című munkája, *Sugár István* dokumentum-összeállítása a bűbájosokról, ördöngősökről, boszorkányokról, s egyebek.

Az MTA Könyvtára kiadványai megfelelő publicitást kapnak a belföldi és külföldi folyóiratok recenzióiban. A magyar könyvtári szakajtó, a *Magyar Könyvszemle*, a *Könyvtári Figyelő*, a *Könyvtárosok*, a *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* rendszeresen közöl ismertetéseket róluk. A különböző szakfolyóiratok, mint pl. a *Magyar Tudomány*, az *Irodalomtörténet*, az *Irodalomtörténeti Közlemények*, a *Kritika*, a *Magyar Nyelv*, a *Statistikai Szemle*, a *Tudomány*, a *Hungarológiai Értesítő* stb. hasábjai is tudósítanak a könyvtár publikációiról. A nagyközönség a napilapok-

ból, elsősorban a *Magyar Nemzetből* és a *Népszabadságból* értesül a szélesebb kört érdeklő kiadványokról.

A könyvtár számos kiadványa nemzetközi érdeklődésre is számot tart; ezt bizonyítják a különböző külföldi folyóiratokban megjelent ismertetések. Rendszeresen recenzálja a kiadványokat a *Biblos*, a *Zentralblatt für Bibliothekswesen*, s a kiadványok témájától függően adnak hírt az egyes sorozatok köteteiről a szaktudományi folyóiratok, pl. a *Revue de Bibliologie*, a *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance*, a *Wolfenbütteler Renaissance Mitteilungen*, az *Ural-Altäische Jahrbücher*, az *Orientalische Literaturzeitung*, az *Archiv Orientalni*, az *Islam* és más periodikák.

Ez a kiragadott címekre korlátozódó szemle nem csupán a publikációkat kívánta ismertetni, hanem rajtuk keresztül azt is érzékeltetni akarta, hogy az MTA Könyvtára kiadói szerepében hogyan ötvöződik az intézmény szolgáltató és alkotó tevékenysége [10].

Irodalom

- [1] KÖPECZI B.: A könyvtár – mint tudományos műhely. = Magyar Tudomány, 1976. 9. sz. p. 542–544.
 [2] RÓZSA Gy.: Az Akadémiai Könyvtár tudományos munkája és kiadványai. = Magyar Tudomány, 1963. 2. sz. p. 127–129.
 SZÁNTÓ Gy. T.: Közkinccsé tenni az értékeket. Az Akadémiai Könyvtár kiadótevékenysége. = Magyar Nemzet, 1980. febr. 12. p. 5.

VEKERDI L.: "Felelős kiadó: Az MTA Könyvtárának főigazgatója." = Magyar Tudomány, 1986. 2. sz. p. 162–167.

- KOVÁCS J. L.: Akadémiai könyvtári műhely. = Tudomány, 1988. 12. sz. p. 70–71.
 [3] BRAUN T. – BUJDOSÓ E. – RUFF I.: A tudomány mint a mérés tárgya. Budapest, 1981. MTAK. p. 7.
 [4] HELLABRANT Á.: A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában lévő ősnymtatványok jegyzéke. Budapest, 1986. MTA XIII, 379 p.
 HELLER A.: Az Elischer-féle Goethe-gyűjtemény katalógusa. Budapest, 1986. MTA VI, 145 p.
 [5] Bevezető. = Tájékoztató a tudományos kutatás tervezésének, igazgatásának és szervezésének nemzetközi irodalmáról, 1. köt. 1–2. sz. 1961. p. 5–8.
 [6] SZÁNTÓ L.: Gondolatok a húszéves Tudományszervezési Tájékoztatóról. = Tudományszervezési Tájékoztató, 20. köt. 1. sz. 1980. p. 9–12.
 [7] ERDEI F.: Gondolatok a tudományszervezés problémáiról. = Tudományszervezési Tájékoztató, 10. köt. 1. sz. 1970. p. 7–23.
 [8] Otcet o razvitii Meždunarodnoj sistemy po obščestvennym naukam v 1987 g. Moskva, 1988. MISON. p. 65.
 [9] KLANICZAY T.: Kulturális és történelmi hagyományaink feltárása. = Magyar Tudomány, 1984. 12. sz. p. 953–961.
 [10] Az MTA Könyvtára kiadványainak listáját lásd: Publications of the Library of the Hungarian Academy of Sciences, Budapest, 1986. 22 p.

Az MTA Könyvtára évi jelentései.

Beérkezett: 1989. I. 10-én.

A Gesellschaft für Information und Dokumentation felszámolása az NSZK-ban

1987. december 31-én megszűnt az NSZK-beli Információs és Dokumentációs Társulat (Gesellschaft für Information und Dokumentation = GID). Személyi állománya túlnyomó részét a Matematikai és Adatfeldolgozási Egyesület (Gesellschaft für Mathematik und Datenverarbeitung) vette át, a számítóközpont pedig magánvállalkozássá alakult át. Nem volt váratlan a fejlemény: az 1977-ben alapított GID nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Részlegei – a Gépi Dokumentációs Központ, az Információtudományi Dokumentációs Központ, a Dokumentációügyi Intézet, a Rendszerkutatási Csoport és a Nemnumerus Munkacsoport – nem illeszkedtek egymáshoz, közös koncepciójuk sohasem volt.

A GID bevételre orientált oktatási-módszertani központtá vált, a kutatások és főleg alapkutatások támogatására nem futotta erejéből. Nem töltötte be

azt a szerepkörét sem, hogy az ország 16 szakmai információs központjának koordináló, irányító szervezete legyen. Míg a többi fejlett ipari országban sorra alakultak az ágazati, "infrasztrukturális" informatikai központok, az NSZK-ban a keletkezett úrt ma még nem tölti be semmi. A Matematikai és Adatfeldolgozási Egyesület csak egyes feladatok átvételére vállalkozott.

Küszöbön áll az információs társadalmak korszaka. Sürgősen szükség lenne koordináló és kooperáló, országos hatáskörű információs intézményre. Ezt a funkciót a GID megfelelő átszervezésével talán megfelelően elláthatta volna.

/SAMULOWITZ, H.: Das Ende einer Affäre – Die Auflösung der Gesellschaft für Information und Dokumentation (GID) kam nicht überraschend. = Nachrichten für Dokumentation, 39. köt. 1. sz. 1988. p. 20./

(Nagy Gábor)